

Kvalitetsvurdering af Museum Sønderjylland 2023

Indholdsfortegnelse

Slots- og Kulturstyrelsens samlede vurdering	2
Kvalitetsvurdering af Museum Sønderjylland 2015	3
Fakta om Museum Sønderjylland	4
Kvalitetsvurderingens fokusområder	5
Arbejdsgrundlag, organisation og ledelse	5
Ressourcegrundlag	8
Forskning	9
Formidling	11
Samlingsvaretagelse	14
Museumslovens kapitel 8	17
Baggrund	19
1. Kvalitetsvurderingsforløbet på Museum Sønderjylland	19
2. Om Slots- og Kulturstyrelsens kvalitetsvurderinger	20

Slots- og Kulturstyrelsens samlede vurdering

Det er Slots- og Kulturstyrelsens samlede vurdering, at Museum Sønderjyllands opgavevaretagelse er tilfredsstillende.

Slots- og Kulturstyrelsen konstaterer, at museet har fulgt op på hovedparten af de forhold, der blev påpeget ved kvalitetsvurderingen i 2015.

- Museets vedtægter er opdaterede. Siden seneste kvalitetsvurdering har museet præciseret sine ansvarsområder med dertilhørende fokusområder inden for kunst- og kulturhistorie. Det naturhistoriske ansvarsområde er uændret, om end museet inden for marsk, vadehav, hedeslette og ungmoræne fortsat kun arbejder med formidling.
- Museet har udarbejdet en ambitiøs strategi for perioden 2021-2025, der indeholder vision, mission og sikrer fagligt fokus gennem langsigtede mål og prioriteringer for den samlede virksomhed, herunder de museumsfaglige opgaver. Strategien rummer desuden en prioritering af udviklingen på fire udvalgte besøgssteder, som er tilpasset museets organisation og ressourcer.
- Museet har konsolideret sin samlede virksomhed gennem en ny organisationsstruktur, som bedre understøtter den ønskede udvikling, samt ændret bestyrelsens udpegningsgrundlag. Museet har desuden afviklet fire besøgssteder med henblik på bedre prioritering af sine ressourcer og et skærpet fagligt fokus.
- Museet har et velfungerede, formaliseret samarbejde med de fire sønderjyske kommuner.
- Museet arbejder strategisk med at opgradere formidlingen på sine besøgssteder, hvilket resulterer i forbedrede udstillinger på flere besøgssteder, men kvaliteten er fortsat meget varierende på tværs af besøgsstederne. Museet arbejder desuden strategisk med både undervisning og en differentieret formidling til nye brugergrupper.
- Museets forskning er blevet organiseret i et internt og eksternt forskningsudvalg, der sikrer niveau for museets forskning og relevante samarbejder. Forskningsproduktionen inden for kulturhistorie er forholdsvis høj, men museets samlede forskningsproduktion er de seneste fire år blevet nedprioriteret bl.a. pga. museets arbejde med at etablere Bevaringscenter Sønderjylland samt at gennemgå og flytte sine samlinger hertil.
- Museet har med åbningen af Bevaringscenter Sønderjylland skabt optimale forhold for størstedelen af sin samling. Det har været en ressourcekrævende prioritering. Museet estimerer at være færdig ultimo 2024.
- Museet har en god arkæologisk praksis, om end museet fortsat har et større beretningsefterslæb.
- Museets største udfordring er ressourceknaphed som følge af corona-nedlukninger, inflation og forhøjede energipriser. Museet arbejder strategisk med denne udfordring og prioriterer samtidig at fastholde momentum i sine udviklingsplaner.

Kvalitetsvurdering af Museum Sønderjylland 2015

Museum Sønderjylland blev kvalitetsvurderet af Slots- og Kulturstyrelsen i 2015. Styrelsen konstaterede bl.a. følgende i rapporten:

- Museet omfatter et stort antal besøgssteder, heraf adskillige i fredede og bevaringsværdige bygninger. Den store bygningsmasse og museets decentrale organisationsstruktur er udfordrende, ressourcekrævende og ni år efter fusionen er det forsat en udfordring at arbejde som en sammenhængende organisation med fælles klare mål og prioriteringer på tværs af organisationen. Dette bevirker et uklart fagligt fokus, særligt på det kulturhistoriske område. Museet bør justere vedtægternes faglige fokusområder, udfolde sin strategi, så den indeholder langsigtede mål og prioriteringer for den samlede virksomhed samt overveje om organisationsændringer kan understøtte udvikling og vision om at skabe et samlet museum.
- Bestyrelsesmedlemmerne synes i højere grad at repræsentere interessentforhold frem for relevante professionelle kompetencer. Det er en udfordring for museets udvikling og kan påvirke nødvendige museumsfaglige prioriteringer.
- Det er vanskeligt at lave faglige og økonomiske prioriteringer på tværs af den samlede virksomhed, da museets driftsøkonomi fordeles på besøgsstederne efter en historisk fordelingsnøgle. Samtidig har museet høje udgifter til bygningsdrift og vedligehold og en begrænset egenindtjening.
- Museet har en høj forskningsproduktion blandt andet baseret på relevante nationale og internationale samarbejder. Museet har en varieret og differentieret formidling – om end den varierer i kvalitet. Museet bør arbejde med indholdet i sine udstillinger og med en modernisering af formidlingen i dem.
- Museet har en god arkæologisk praksis om end der er et efterslæb på 43 videnskabelige beretninger. Museets tilsyn med de fredede fortidsminder varetages på et tilfredsstillende niveau.
- Museets største udfordring er at skabe tilfredsstillende forhold for bevaringen af sin samling. Bevaringsforholdene er så dårlige, at de betragtes som skadelige for samlingen bl.a. pga. biocider og skimmel.

Kvalitetsvurderingsrapporten fra 2015 kan læses [her](#).

Denne opfølgning på kvalitetsvurderingen i 2015 skal ses på baggrund heraf.

Fakta om Museum Sønderjylland

Museum Sønderjylland er et statsanerkendt museum med ansvar for kunsthistorie, naturhistorie samt arkæologi og nyere tids kulturhistorie i Haderslev Kommune, Tønder Kommune, Sønderborg Kommune og Aabenraa Kommune. Museet varetager det arkæologiske ansvar i Kolding Kommune. Museet fører efter aftale med Slots- og Kulturstyrelsen tilsyn med de beskyttede fortidsminder, sten- og jorddiger i alle kommuner.

Museum Sønderjylland er en selvejende institution. Staten er museets offentlige hovedtilskudsyder.

Museet omfatter 11 besøgssteder:

- Sønderborg Slot
- Kulturhistorie Aabenraa
- Kunstmuseet Brundlund Slot
- Arkæologi Haderslev
- Gram Lergrav
- Kunstmuseet i Tønder
- Kulturhistorie i Tønder
- Højer Mølle
- Cathrinesminde Teglværksmuseum
- Drøhses Hus
- Bevaringscenter Sønderjylland

Museum Sønderjyllands Mediearkiv er en integreret del af museet. Arkivet understøtter museets faglige arbejde, men arkivalierne er ikke en del af museets samling, og er dermed ikke omfattet af museumslovens bestemmelser. Arkivets opgavevaretagelse indgår derfor ikke i kvalitetsvurderingen.

Museet overtog ved fusionen i 2006 to driftsoverenskomster mellem Museet på Sønderborg Slot og det videnskabelige center Historiecenter Dybbøl Banke samt det nationalhistoriske erindringssted Dybbøl Mølle. Samarbejdet med disse to selvejende institutioner er relevant for museets formidling af sit ansvarsområde, men de er ikke en del af Museum Sønderjylland, hvorfor opgavevaretagelsen på de to institutioner ikke indgår i kvalitetsvurderingen.

Nøgletal for museet 2022

- Museets samlede omsætning var på 89,3 mio. kr.
- Museet rådede over 112,5 årsværk, heraf 48,8 videnskabelige årsværk.
- Museet havde 134.459 brugere.

Kvalitetsvurderingens fokusområder

Arbejdsgrundlag, organisation og ledelse

a. Arbejdsgrundlag

- Museets vedtægter er senest opdaterede i 2022, hvor museet faglige fokusområder blev skærpet. Museets ansvarsområde er:
 - arkæologi og nyere tids kulturhistorie i Haderslev, Aabenraa, Tønder og Sønderborg kommuner. Museet har ansvar for den sønderjyske/slesvigske historie med hovedvægt på de nationale særtræk, forandringsprocesser og påvirkninger, som er forbundet med landsdelens særlige historie som grænse-land og mødested mellem forskellige nationer, folkegrupper, kulturelementer og identiteter.
 - naturhistorisk ansvar for livet i Øvre Miocæn-havet og de særlige fossiler fra Øvre Miocæn samt den særlige sønderjyske natur med marsk, vadehav, hedeslette og ungmøræne.
 - kunsthistorisk ansvar for dansk kunst fra guldalderen og fremefter, herunder særligt kunst med relation til Sønderjylland samt kunst, der belyser strømninger i nordeuropæisk kunst i det 20. århundrede og fremefter.
 - Museet har i vedtægterne suppleret hvert fagligt ansvarsområde med en række fokusområder.
- Museet arbejder kun med den særlige sønderjyske natur med marsk, vadehav, hedeslette og ungmøræne som en del af sin formidling.
- Museet arbejder ud fra Strategi 2021-2025. Den indeholder museets vision og mission samt klare mål for hver af de museumsfaglige opgaver: forskning, formidling, registrering, indsamling og bevaring. Strategien indeholder desuden mål for kommunikation og økonomi, drift og HR samt en beskrivelse af museets strategiske udviklingsområder, som er: Sønderborg Slot, Gram Lergrav, et nyt museum på havnen i Aabenraa og Museerne i Tønder. Museet vil udvikle disse besøgssteder til at blive museets stærke brands. Museet har en handleplan til implementering af strategien.
- Museet har fokus på en løbende udvikling af museets enkelte besøgssteder, bl.a. er udviklingsprojektet i Højer Mølle netop afsluttet med nye udstillingsområder og café. Museet har desuden arbejdet med en modernisering og nyopsætning af flere af udstillingerne på Sønderborg Slot. I 2025 vil Museerne i Tønder lukke med henblik på en omfattende renovering, som bl.a. skal integrere museerne i byrummet gennem et nyt indgangsparti, forbedrede udstillingslokaler, nye udstillinger, café, foredragslokale samt opgradering af sikrings- og klimaforhold. Projektet er budgetteret til 80 mio. kr., hvoraf museet har realiseret 55 mio. kr. Museet har desuden færdiggjort et nyt prospekt for et nyt museumsbyggeri på havnen i Aabenraa, som på sigt skal erstatte besøgsstederne Brundlund Slot og Kulturhistorie Aabenraa. Museet påbegynder snart en fondsdialog, men afventer godkendelse af Aabenraa Kommunes samlede byudviklingsprojekt i Aabenraa havn. Aabenraa Kommune har afsat 40 mio. kr. og museet har allokeret 10 mio. kr. til projektet. Endelig arbejder museet på et nyt koncept i Gram Lergrav, som skal forbedre de fysiske rammer for museumsbrugere og medarbejdere. Museet har købt grunden omkring lergraven og museet søgte i 2021 Miljøstyrelsen om ophævelse af fredskovsforpligtigelsen med henblik på udvikling af området.

- Museet har på baggrund af en vurdering af sine besøgssteders relevans i forhold til museets faglige fokus og strategi permanent lukket: Skærbæk Museum, Ehlers Lertøjssamling, Slesvigske Vognsamling, Jacob Michelsens Gård og Oldemorstof. Museet har også afviklet en permanent udstilling i kælderens i Hjemsted Oldtidspark.
- Museet har et velfungerende samarbejde med sine fire tilskudskommuner. Samarbejdet er formaliseret i Samarbejdsaftale 2022-2025 og Økonomiaftale 2022-2025. De fire kommuner samarbejder gennem Det Sønderjyske Koordinationsudvalg.

b. Organisation

- Museet er en enhedsorganisation med tre afdelinger: Økonomi og Drift, Viden og Samlinger samt Publikum og Formidling. Hver afdeling ledes af en chef, som indgår i direktionen sammen med museets direktør. Hver afdeling er opdelt i faglige enheder ledet af enhedsledere.
- Museet har professionaliseret arbejdet med sine frivillige, hvilket afspejles i en samarbejdsaftale, som sikrer gensidig forventningsafstemning. Aftalen er udformet på baggrund af ICOMs retningslinjer. De frivilliges arbejde består bl.a. i at bidrage til den levende historiefremstilling.
- Museet har otte venneforeninger med i alt 3.769 medlemmer.

c. Ledelse

- Museets bestyrelse er ansvarlig for museets drift. Bestyrelsen består af ni medlemmer. Museet har siden seneste kvalitetsvurdering revideret sammensætningen af sin bestyrelse, således at: fire medlemmer udpeges på baggrund af professionelle kompetencer efter indstilling fra museets direktør: et med indsigt i turisme eller oplevelsesøkonomi, et med indsigt i statsanerkendte museer og museumsdrift, et med indsigt i forskning og et med indsigt i Sønderjyllands udvikling. Dertil udpeger museets tilskudskommuner hvert et medlem blandt byrådets medlemmer for en fireårig periode. Endelig udpeges et medlem blandt museets medarbejdere. De ikke-kommunale bestyrelsesmedlemmer sidder i to eller fire år for at sikre kontinuitet.
- Bestyrelsen arbejder ud fra en forretningsorden med bestemmelser om konstituering og møder, men mangler bestemmelser om tavshedspligt og inhabilitet.
- I museets bestyrelse er der aktuelt fire kvinder og fem mænd med en gennemsnitssalder på 54 år. Bestyrelsen drøfter løbende, om den har de nødvendige kompetencer til at drive et museum professionelt, museets kompetenceprofil fremgår af vedtægterne.
- Bestyrelsen evaluerer løbende sin egen indsats samt samarbejdet med den daglige leder. Museet angiver, at der er en klar opgave- og ansvarsfordeling mellem bestyrelsen og den daglige leder.
- Bestyrelsen sikrer, at oplysninger med relevans for offentligheden er tilgængelige på museets hjemmeside.

Det er meget tilfredsstillende

- at museet har skærpet sit faglige fokus gennem en opdatering af sit vedtægtsbestemte ansvarsområde og fokusområder samt udarbejdet en samlet strategi med klare mål for museets faglige opgavevaretagelse og udvikling.
- at museet siden seneste kvalitetsvurdering har foretaget en vurdering og prioritering af besøgsstedernes anvendelse og betydning for museets faglige fokus og udvikling, hvilket har resulteret i afviklingen af fem besøgssteder og et udstillingssted.
- at museet har gennemført en organisationsændring, som skaber faglige synergier og understøtter museets strategiske opgavevaretagelse og udvikling.

Det er tilfredsstillende:

- at museet har fokus på at fremme sin samlede virksomhed gennem udvikling af de enkelte besøgssteder.
- at museet har formaliseret sit samarbejde med de fire tilskudskommuner, og at kommunerne samarbejder på tværs i Det Sønderjyske Koordinationsudvalg.
- at museet har professionaliseret sit arbejde med de frivillige gennem en samarbejdsaftale efter internationale standarder.
- at museet siden seneste kvalitetsvurdering har revideret sammensætningen af sin bestyrelse, så halvdelen er udpeget på baggrund af relevante kompetencer, at bestyrelsen løbende drøfter, om den har de rette kompetencer til at drive et museum professionelt, og at dette er nedskrevet i en kompetenceprofil.

Det er ikke helt tilfredsstillende:

- at museet kun arbejder med marsk, vadehav, hedeslette og ungmoræne som en del af sin formidling.
- at bestyrelsens forretningsorden ikke indeholder bestemmelser om tavshedspligt og inhabilitet.

Slots- og Kulturstyrelsen anbefaler:

- at museet varetager alle de museumsfaglige opgaver inden for hele museets ansvarsområde.
 - at museets bestyrelse indarbejder bestemmelser om tavshedspligt og inhabilitet i sin forretningsorden.
-

Ressourcegrundlag

a. Økonomi

- Museets samlede indtægter i 2022 var på 89,3 mio. kr. Indtægterne fordeler sig således:
 - Tilskud fra staten: 32,5 mio. kr.
 - Tilskud fra kommuner: 17,5 mio. kr.
 - Ikke-offentlige tilskud: 5,9 mio. kr.
 - Egenindtjening: 33,4 mio. kr.
- I det statslige driftstilskud indgår det ordinære driftstilskud til museet samt 0,4 mio. kr. i projektilskud.
- De kommunale tilskud er fastlagt ved en fireårig økonomiaftale mellem museet og de fire tilskudsgivende kommuner (Aabenraa, Tønder, Sønderborg og Haderslev). Driftstilskuddet PL-reguleres årligt. Det samlede kommunale tilskud fordeles mellem de fire kommuner efter befolkningsantal.
- Det ikke-offentlige tilskud er på 5,9 mio. kr. i 2022. Museet har de foregående fem år rejst 38,2 mio. kr. i fondsmidler heraf de fleste til Bevaringscenter Sønderjylland.
- Museet har siden seneste kvalitetsvurdering forbedret sin egenindtjening betydeligt og oplyser, at det løbende arbejder strategisk med at udvikle nye forretningsmodeller og markedsføring, som kan øge egenindtjeningen.
- Museet oplyser, at ressourcer er museets største udfordring. Museet oplever et ressourcemæssigt krydspres, fordi coronanedlukningen har gjort det vanskeligt at forøge museets egenindtjening. Samtidig er det blevet dyrere at drive museets store bygningsmasse pga. de forhøjede energipriser og museet økonomiske situation er blevet forværret af inflation, forøgede forbrugerpriser og brugernes økonomiske tilbageholdenhed. Som følge af økonomiske udfordringer har museet i efteråret 2022 afskediget 11 medarbejdere og lukket tre besøgssteder midlertidigt: Cathrinesminde Tegnværk, Drøhses Hus og Kulturhistorie Aabenraa. Museet har desuden reserveret 2,6 mio. kr. fra den disponible egenkapital til investeringer i energiforbedringer i form af solceller på tre af museets mest energiforbrugene bygninger.
- Museets bestyrelse drøfter løbende størrelsen på den disponible egenkapital og vurderer, at den skal være på ca. 8-10% for at sikre robusthed i krisetid, hvilket den også er ifølge årsrapporten fra 2022, men 5,5 mio. kr. er reserveret til projekter og er dermed ikke fri egenkapital.

b. Medarbejdere

- Museet rådede i 2022 over 112,5 fastansatte årsværk, heraf 48,8 videnskabelige. 11 var på ph.d. niveau eller derover. Museet havde 12,4 årsværk i fleksjobs eller lignende ordninger og 7,8 årsværk blev udført af medarbejdere i tidsbegrænsede stillinger.
- Museet anslår, at 2 årsværk blev udført af frivillige i 2022.
- Museet sikrer kontinuerlig kompetenceudvikling af sit personale.

c. Bygninger

- Museets råder over en omfattende bygningsmasse. Ejerforhold og aftaler med stat og kommune om husleje og vedligehold varierer fra bygning til bygning. Museum Sønderjylland ejer, driver og vedligeholder: Gram Lergrav, Bevaringscenter Sønderjylland, Tønder Kunstmuseum og Tønder Kulturhistorie og Arkæologi Haderslev samt $\frac{3}{4}$ af Kulturhistorie Aabenraa. Stat ejer og vedligeholder Sønderborg Slot. Aabenraa Kommune ejer Brundlund Slot og en fjerdedel af Kulturhistorie Aabenraa, Sønderborg Kommune ejer Cathrinesminde Teglværk. Drøyses Hus stilles til rådighed mod et symbolsk beløb af fonden Peder Aaslevs Fond på betingelse af, at der drives museum i bygningen. Højer Mølle ejes af fonden Til Bevarelse af Højer Mølle. Museet betaler ikke husleje for Højer Mølle, men betaler et mindre bidrag til fonden. Kolding Kommune ejer magasinet i Christiansfeld, som stilles vederlagsfrit til rådighed for museet. I alle tilfælde hvor museet ikke ejer bygningen, er det stat, kommune eller fond, der står for det udvendige vedligehold af bygningen, mens museet står for driften og det indvendige vedligehold. Museet betaler ikke husleje for de kommunalt ejede bygninger.
- Der foreligger ikke en prioriteret plan for vedligehold og renovering af museets bygninger.
- I 2022 udgjorde museets udgifter til bygningsdrift og –vedligehold 10,5 % af museets samlede udgifter.

Det er meget tilfredsstillende

- at museet gennem økonomisk tilbageholdenhed og strategiske prioriteringer har formået at opretholde et tiltrækkeligt ressourcegrundlag til at kunne fortsætte arbejdet med museets strategiske udviklingsmål.

Det er tilfredsstillende:

- at de kommunale tilskudsydere har en formaliseret aftale om det kommunale tilskud til museet, så museet har sikkerhed i økonomien i en flerårig periode.
- at museet siden seneste kvalitetsvurdering har forbedret sin egenindtjening, og løbende arbejder strategisk med at udvikle nye forretningsmodeller.
- at museet har reduceret sine udgifter til bygningsdrift- og vedligehold set i forhold til de samlede udgifter.

Det er ikke helt tilfredsstillende:

- at museet ikke har en langsigtet, prioriteret plan for vedligehold og renovering af museets bygninger.

Slots- og Kulturstyrelsen anbefaler:

- at museet udarbejder en langsigtet, prioriteret plan for vedligehold og renovering af museets bygninger.

Forskning

Museet er forpligtet til at forske inden for sit ansvarsområde og stille sin viden til rådighed for omverdenen. Museets forskning er videnskabeligt arbejde baseret på faglige problemstillinger relateret til museets ansvarsområde.

- Museet har en forskningsstrategi for perioden 2020-2025, der understøtter museets overordnede strategi og er forbundet til de øvrige museumsfaglige opgaver. Strategien afspejler museets ansvarsområde. Den fastsætter rammer, fokusområder, publiceringskrav, niveau og mål for museets forskning. Derudover indeholder strategien mål om netværk og samarbejder. Museet mangler en handleplan for realisering af strategien.
- Museets forskning er organiseret i et internt forskningsudvalg med repræsentanter fra museets forskellige fagområder. Det interne forskningsudvalg suppleres af en ekstern følgegruppe, som består af forskere med forbindelse til faglige miljøer i ind- og udland. De rådgiver museet i forbindelse med igangværende forskningsprojekter.
- Til brug for Slots- og Kulturstyrelsens vurdering af museets forskning har museet indsendt en oversigt over sine forskningspublikationer for perioden 2019-2022. I vurderingen af museets forskning medtages alene fagfællebedømte publikationer. I perioden har museet produceret 84 forskningsarbejder, heraf 54 inden for det arkæologiske ansvarsområde, 23 inden for nyere tid, fem inden for det kunsthistoriske og to inden for det naturhistoriske område. Der publiceres både nationalt og internationalt. Af forskningsoversigten fremgår det, at museets forskning overordnet dækker ansvarsområdet inden for arkæologi og nyere tid. På det kunsthistoriske område dækker museet særligt den midterste og sene del af det periodemæssigt vidtrækkende ansvarsområde. Den naturhistoriske forskning har de seneste år fokuseret på livet i Øvre Miocæn-havet og fossiler og dækker ikke ansvaret for marsk, vadehav, hedeslette og ungmoræne.
- Museet indgår i relevante nationale og internationale faglige netværk, og samarbejder nationalt og internationalt med andre museer og vidensinstitutioner f. eks. Gottorp Slot, Moesgaard Museum, Archäologisches Landesamt Schleswig-Holstein og Historisk Samfund for Sønderjylland. Dertil har museet en skriftlig rammeaftale med Institut for Historie på Syddansk Universitet, hvis formål er at fremme forskning og indbyrdes vidensudveksling. Museet har dertil også et formaliseret samarbejde med Aarhus Universitet.
- Museet oplyser, at forskning har været nedprioriteret som følge af en strategisk prioritering af museets store udviklingsprojekter, herunder særligt flytning til Bevaringscenter Sønderjylland. Museet oplyser desuden, at forskningen inden for det naturvidenskabelige fagområde hviler på én person, hvilket er sårbart.

Det er meget tilfredsstillende:

- at museet har et internt forskningsudvalg, der dækker alle museets fagområder og suppleres af en eksternt følgegruppe, der rådgiver museet og sikrer relevante netværksforbindelser og samarbejdspartnere.
- at museet har en omfattende forskningsproduktion inden for hele det arkæologiske og kulturhistoriske ansvarsområde.

Det er tilfredsstillende:

- at museets forskningsstrategi fastsætter mål, publiceringskrav og fokusområder for forskningen, om end dette ikke er udmøntet i en handleplan.

- at museet indgår i relevante nationale og internationale faglige netværk og har indgået en rammeaftale med Syddansk Universitet med henblik på indbyrdes vidensudveksling og et formaliseret samarbejde med Aarhus Universitet.

Det er ikke helt tilfredsstillende:

- at museet i perioden 2019-2022 har en begrænset forskningsproduktion inden for det naturhistoriske ansvarsområde og ingen forskning, der vedrører marsk, vadehav, hedeslette og ungmoræne samt den tidlige del af det kunsthistoriske ansvarsområde.

Slots- og Kulturstyrelsen anbefaler:

- at museet udarbejder en handleplan for realisering af sin forskningsstrategi.
- at museet fokuserer på at forske inden for alle dele af sine ansvarsområder.
- at museet prioriterer en bæredygtig faglig bemanding inden for alle ansvarsområder.

Formidling

Museet er forpligtet til at formidle sit ansvarsområde for offentligheden. Gennem formidling bringer museet sin forskningsbaserede viden i spil i institutionen, i forhold til borgerne og det omgivende samfund.

a. Formidling

- Museets formidling indgår i Strategi 2021-2025 og suppleres af en udstillingsplan. Museet arbejder med en række hovedgreb for sin formidling, herunder professionalisering af udstillingsarbejdet, større og mere ambitiøse særudstillinger koncentreret på færre besøgssteder og færre, men større og mere professionelle events. Museet har i strategiperioden særligt fokus på udvikling af fire stærke brands for besøgsstederne: Sønderborg Slot, Gram Lergrav, et nyt museum på havnen i Aabenraa og Museerne i Tønder.
- Museets formidling tager afsæt i de 11 besøgssteder: Sønderborg Slot, Kunstmuseet Brundlund Slot, Arkæologi Haderslev, Gram Lergrav, Kunstmuseet i Tønder, Kulturhistorie i Tønder, Højer Mølle, Drøhse Hus, Kulturhistorie Aabenraa, Cathrinesminde Teglvæk og Bevaringscenter Sønderjylland. Museet har løbende særudstillinger og formidler bredt inden for sit ansvarsområde om end besøgsstedernes formidling er af varierende kvalitet. På Sønderborg Slot, Kunstmuseet i Tønder og Højer Mølle er udstillingerne opdaterede med moderne og brugerinddragende formidlingsgreb, mens der på de resterende besøgssteder de senere år er brugt færre ressourcer på udvikling af formidlingen. Arkæologi Haderslev har eksempelvis udstillinger, der ikke er blevet opdateret i årtier. Museet oplyser, at en række af besøgsstederne vil blive opdateret gennem museets strategiske mål om at udvikle sine brands, men der foreligger ikke konkrete planer om at udvikle de ældste udstillinger på fx Arkæologi Haderslev.

- Ud over museets udstillingspraksis arbejder museet med omvisninger, historiske byvandring, åbne udgravninger, foredrag og aktiviteter for børn. Museet har bl.a. skattejagten MuseumsMysteriet på Sønderborg Slot, fossiljagt i Gram Lergrav, hvor brugerne kan grave efter 10 mio. år gamle fossiler. Museet gennemfører desuden events fx historiske ringridninger på Sønderborg Slot.
- Museet har de seneste år arbejdet med sin digitale formidling fx udgiver museet fire gange årligt online-magasinet MSJ Magasin, der giver indblik i museets arbejde, henviser til formidlingsvideoer og giver informationer om kommende arrangementer, udstillinger og lignende.
- Museet råder over 75 medarbejdere med kompetencegivende uddannelse inden for formidling eller undervisning.
- Museet indgår i faglige netværk med henblik på erfaringsudveksling, videndeling og udvikling af formidlingsindsatsen.

b. Undervisning

- Museet har en selvstændig strategi for "Oplevelse, Fordybelse og Læring – 2019-2025" til brug for arbejdet med undervisningstilbud til skoler og uddannelsesinstitutioner. Strategien indeholder en mission, vision og handlingsplan for undervisningen og er forbundet til museets overordnede strategi.
- Museets undervisning er forankret i enheden Uddannelse og Læring, som består af fem fuldtids formidlere inden for museets forskellige fagområder. Enheden har et tæt og formaliseret samarbejde med skolevæsenet i de fire kommuner.
- Museet tilbyder differentieret undervisning til grundskoler og ungdomsuddannelser. Museet har aktuelt 70 tilbud annonceret via skoletjenesten, som er koordineret med Fælles Mål. Tilbuddene fordeler sig med 31 tilbud i Sønderborg Kommune, 26 i Haderslev, 7 i Tønder og 6 i Aabenraa. Derudover er museet i gang med at udvikle en lang række undervisningstilbud til undervisning i naturvidenskabelige fag på Bevaringscenter Sønderjylland. Museet tilbyder forløb til daginstitutioner og har desuden vejledt 14 elever og studerende i forbindelse med projektarbejde.
- Museet og de fire kommuner arbejder strategisk med at øge skolernes mobilitet på tværs af de kommunale grænser, da den begrænsede mobilitet er en udfordring for undervisningsaktiviteten og variationen i de undervisningstilbud de enkelte skoler kan anvende.
- Museet gennemførte i 2020 kampagnen *Genforeningsbussen*, hvor museets formidlere besøgte 90 skoler i Danmark og nåede ud til 9.000 elever.

Antal hold som har deltaget i museets undervisningstilbud:

	2022
○ Antal hold fra dagsinstitutioner:	23
○ Antal klasser fra grundskolen:	430
○ Antal klasser fra ungdomsuddannelser	22
○ Antal klasser fra andre uddannelser:	41

Andre uddannelser er henholdsvis videregående uddannelser og hold fra EUC og VUC.

c. Brugere

- Museet havde 134.459 besøgende i 2022. Besøgstallet fordeler sig med 51.912 besøgende på Sønderborg Slot, 19.631 på Museerne i Tønder, 18.243 på Brundlund Slot, 16.867 på Cathrineminde Teglværk (midlertidigt lukket), 10.919 på Højer Mølle, 8.328 i Gram Lergrav, 6.048 på Arkæologi Haderslev, 1.665 i Drøhse Hus (midlertidigt lukket) og 846 i Kulturhistorie Aabenraa (midlertidigt lukket). I 2022 deltog 6.341 i museets offentligt annoncerede arrangementer uden for museets besøgsadresser.
- Museets hjemmeside havde 93.448 besøgende i 2022. Museet har tre Facebook-sider med i alt ca. 10.700 følgere. På Instagram har museet mere end 4.000 følgere.
- Museum Sønderjylland deltager i Den nationale brugerundersøgelse på tre af museets besøgssteder i 2022. Blandt de tre besøgssteder har Tønder Kunstmuseum den højeste anbefalingsvillighed og vurderingen af den samlede museumsoplevelse på 9 ligger over landsgennemsnittet på 8,7. Vurderingen af den samlede museumsoplevelse på Sønderborg Slot svarer til landsgennemsnittet, mens den på Brundlund Slot ligger på 7,9, hvilket er væsentligt under landsgennemsnittet. På Brundlund Slot er anbefalingsvilligheden faldet markant i 2022 hvorved den ligger væsentligt under landsgennemsnittet. Alle tre besøgssteder har en aldersmæssig skævvridning blandt brugerne, da 82% - 84% af brugerne er over 50 og dertil har de færre børnefamilier blandt de besøgende end museerne har på landsplan. Sønderborg Slot har flere udenlandske besøgende end landsgennemsnittet, mens de to kunstmuseer har lidt færre. Museet oplyser, at egne indsamlinger af postnumre viser, at de to kunstmuseer har flere udenlandske besøgende end det fremgår af Den nationale brugerundersøgelse.
- Museet har siden 2018 arbejdet strategisk med sine brugere og supplerer desuden Den nationale brugerundersøgelse med data fra digitale platforme og kvalitative interviews.

Det er meget tilfredsstillende:

- at museet har en selvstændig strategi for sin undervisning med vision, mission og handlingsplan, der er forbundet til museets overordnede strategi, og at museet har et stort og mangfoldigt undervisningstilbud, som anvendes af både grundskoler, gymnasier og andre uddannelser.
- at museet arbejder strategisk og databaseret med sine brugere samt har en strategi om at arbejde med større og mere ambitiøse særudstillinger og events.

Det er tilfredsstillende:

- at museet har påbegyndt en opdatering og modernisering af sine udstillinger samt professionalisering af sit udstillingsarbejde og i indeværende strategiperiode prioriterer udvikling af fire udvalgte besøgssteder.
- at museets samlede formidlingsvirksomhed er varieret med brug af differentierede greb målrettet forskellige målgrupper og fokus på digital formidling.
- at museet indgår i relevante faglige netværk om formidlingsindsatsen.
- at museet og de fire kommuner arbejder strategisk med at øge skolernes mobilitet på tværs af de kommunale grænser.

Det er ikke helt tilfredsstillende:

- at museet på enkelte besøgssteder har permanente udstillinger, der ikke er blevet udviklet og moderniseret i årtier, og at der ikke foreligger en plan for, hvornår dette vil ske.
- at museet har en overvægt af ældre brugere.

Slots- og Kulturstyrelsen anbefaler:

- at museet i dialog med Det Sønderjyske Koordinationsudvalg forsøger at finde løsninger på den begrænsede mobilitet for skoleklasser på tværs af kommunegrænserne.
- at museet i den kommende strategiperiode laver en samlet plan for, hvordan alle museets udstillinger over tid kan blive udviklet og moderniseret.
- at museet prioriterer at arbejde med publikumsudvikling med henblik på at kunne tiltrække flere yngre brugere.

Samlingsvaretagelse

a. Indsamling

Museet er forpligtet til systematisk at indsamle genstande og anden dokumentation inden for sit vedtægtsbestemte ansvarsområde. Indsamlingen skal være baseret på en aktiv, men restriktiv praksis, der udspringer af museets forskning.

- Museets samling omfatter ca. 300.000 objektnumre. Tilvæksten i 2022 var på 3.602 objektnumre, alle indsamlet som en del af museets forskning.
- Museet har som en del af sin Strategi 2021-2025 formuleret en indsamlingsstrategi for de enkelte fagområder inkl. en særskilt strategi for indsamlingen af H. J. Wegner. Strategierne er detaljerede og afspejler en restriktiv, aktiv og faglig reflekteret indsamlingspraksis inden for museets ansvarsområde. På det naturhistoriske område indeholder strategien dog ikke oplysninger om indsamling inden for den del af ansvarsområdet, der omhandler marsk, vadehav, hedeslette og ungmoræne.
- Museet koordinerer sin indsamling med andre museer og erhverver ikke værker med klausuler, men samlingen indeholder tre genstande, som er behæftet med klausuler.

b. Registrering & Indberetning

Museet er forpligtet til at registrere og indberette sin samling til det centrale kulturarvsregister: SARA. Registreringen skal ske efter fastlagte standarder, der muliggør udveksling af data nationalt og internationalt.

- Museet oplyser, at 94% af museets samling er registreret. 93% af museets samling er indberettet til SARA.

- Slots- og Kulturstyrelsen har i forbindelse med kvalitetsvurderingen vilkårligt udvalgt ti objektnumre som er indsamlet og indberettet de seneste tre år, i det statslige register SARA, for at vurdere om indberetningerne lever op til styrelsens anbefalinger om minimumsregistreringer. Genstandene var overvejende indberettet korrekt om end få manglede oplysninger om billede, mål, materiale, datering og beskrivelse.
- Museet råder over personale med registreringskompetence, der indgår i faglige netværk.
- Museet har udarbejdet retningslinjer for sit registreringsarbejde inden for arkæologi, natur og kultur, herunder dokumentation for museets registreringspraksis og -historik. Der foreligger ikke retningslinjer for registreringen af museets kunst. Museet angiver en museumsfaglig begrundelse for indsamlingen som en del af registreringen.

c. Bevaring

Museet er forpligtet til at bevare sin samling for eftertiden. Bevaringsarbejdet består af såvel en præventiv som udbedrende indsats i forhold til samlingens forsknings- og formidlingsmæssige værdi. Bevaring omfatter museets magasinering, sikring, tilsyn og konservering af samlingerne.

- Museet råder i øjeblikket over otte magasinlokaliteter. I 2021 åbnede museets nye Bevaringscenter Sønderjylland i Rødekro med optimale forhold for opbevaring af museets samling. Seks af magasinerne er fordelt på museets besøgssteder, mens det sidste magasin ligger på en ekstern adresse i Kolding Kommune.
- Museet påbegyndte i 2019 den omfattende flytning af størstedelen af samlingen til Bevaringscenter Sønderjylland. Museet oplyser at flytningen har været ressourcekrævende, og at den først forventes helt afsluttet med udgangen af 2024. Museet har nedlagt ni magasiner i denne forbindelse og planlægger at nedlægge yderligere fem magasiner, således at museet har tre magasiner i 2025.
- Museet har i 2022 indberettet, at 89% af samlingen er i hhv. formidlingseget (76 %) og stabiliseret (13 %) tilstand, og at 11 % er i hhv. behandlingskrævende (9 %) og svært skadet (2 %) tilstand.
- Museet fører konserveringsfagligt tilsyn med hele samlingen efter faste terminer og har senest i 2021 gennemgået 30% af samlingen.
- Museums Sønderjylland har til brug for Slots- og Kulturstyrelsens kvalitetsvurdering fået udarbejdet en konserveringsfaglig udtalelse om bevaringsforholdene på museets besøgssteder og magasiner. Det fremgår heraf, at bevaringsforholdene i museets magasiner og udstillingsbygninger er blevet løftet betydeligt siden sidste kvalitetsvurdering, hvilket særligt skyldes realiseringen af Bevaringscenter Sønderjylland. En mindre andel af museets samling befinder sig dog stadig på mindre gode magasiner, hvor håndtering og transport øger risiko skader. Siden 2015 har museet desuden forbedret bevaringsforholdene i sine udstillinger, dog er lysniveauet stadig for højt enkelte steder, særligt i Tønder Vandtårn.
- Museet har hverken en langsigtet, prioriteret bevaringsplan eller en værdiredningsplan.
- Museet har tyveri- og brandalarmer, der dækker hele samlingen. Museet har en evakueringsplan og fører regelmæssigt tilsyn med udstyr til brandbekæmpelse og gennemfører årlige brandøvelser.
- Museet har skriftlige retningslinjer for opsyn i udstillingerne, men mangler skriftlige retningslinjer for datasikkerhed.

- Museet indgår i relevante faglige netværk og samarbejder med andre museer og vidensinstitutioner om bevaringsarbejdet og udvikling heraf.
-

Det er meget tilfredsstillende:

- at museet har prioriteret en ambitiøs og ressourcekrævende forbedring af museets magasinforhold samt har arbejdet målrettet og professionelt med opgaven, hvorved der er skabt et samlet overblik over samlingen samt til optimale bevaringsforhold på Bevaringscenter Sønderjylland.

Det er tilfredsstillende:

- at museet har formuleret en indsamlingsstrategi for hvert fagområde, om end museets ansvar for marsk, vadehav, hedeslette og ungmoræne ikke omtales i den naturhistoriske indsamlingsstrategi.
- at 94% af museets samling er registreret, og at 93% af museets samling er indberettet til SARA om end få indberetninger ikke lever op til Slots- og Kulturstyrelsens anbefalinger om minimumsregistrering.

Det er ikke helt tilfredsstillende:

- at museet har et registreringsefterslæb på 6 % svarende til 18.000 objektnumre.
- at museet ikke har udarbejdet retningslinjer for sit registreringsarbejde inden for sit kunsthistoriske ansvarsområde.
- at museet ikke har en langsigtet, prioriteret bevaringsplan, da 11% svarende til 33.000 objektnumre i museets samling er behandlingskrævende eller svært skadet bevaringstilstand.
- at museet ikke har udarbejdet en værdiredningsplan.

Slots- og Kulturstyrelsen anbefaler:

- at museets ansvar for marsk, vadehav, hedeslette og ungmoræne indarbejdes i den naturhistoriske indsamlingsstrategi.
 - at museet anvender Slots- og Kulturstyrelsens anbefalinger om minimumsregistrering til sin indberetning i SARA.
 - at museet prioriterer at indhente sit registreringsefterslæb.
 - at museet udarbejder retningslinjer for sit registreringsarbejde inden for sit kunsthistoriske ansvarsområde.
 - at museet udarbejder en langsigtet prioriteret bevaringsplan.
 - at museet udarbejder en værdiredningsplan.
 - at museet følger op på anbefalingerne i den konserveringsfaglige udtalelse.
-

Museumslovens kapitel 8

De statsanerkendte kulturhistoriske museer skal gennem samarbejde med plan- og fredningsmyndighederne arbejde for, at væsentlige bevaringsværdier sikres for eftertiden.

- Museet varetager opgaver i henhold til museumslovens kapitel 8 inden for nyere tids kulturhistorie og arkæologi i Haderslev, Sønderborg, Tønder og Aabenraa kommuner. Museet varetager opgaver i henhold til museumslovens kapitel 8 inden for arkæologi i Kolding Kommune. Museets enheder for nyere tids kulturhistorie og arkæologi samarbejder om relevante opgaver.
- Inden for nyere tids kulturhistorie inddrages museet i kommune- og lokalplansarbejdet i henholdsvis hørings- og udarbejdelsesfasen. Museet har formaliserede arbejdsgange for samarbejdet. Museet har i 2022 indgivet otte høringssvar, og fire gange har myndigheden fulgt svaret.
- Inden for arkæologien inddrages museet i høringsfasen i alle kommunerne. I 2022 har museet indgivet 322 høringssvar, og alle gange har myndigheden fulgt svaret.
- Museet arbejder med de centrale aspekter inden for sit arkæologiske ansvarsområde og styrker sine kompetencer gennem nationale og internationale samarbejder med andre relevante museer og universiteter.
- Museets forskningsmæssige fokus er forbundet til den bygherrebetalte arkæologi, og den arkæologiske forskning indgår i den overordnede forskningsstrategis fokusområder.
- Museet har en høj faglig standard på arkæologiske undersøgelser, solidt kendskab til kulturhistorien inden for ansvarsområdet og bruger den aktivt i formidlingssammenhæng, herunder ved åbne udgravninger og i mindre særudstillinger.
- Ved seneste kvalitetsvurdering fik museet kritik for at have et betydeligt beretningsefterslæb på arkæologiske beretninger, hvoraf nogle var mere end ti år gamle. Museet har afviklet beretningsefterslæbet, men har efterfølgende opbygget et nyt beretningsefterslæb, om end en målrettet indsats de seneste år har nedbragt antallet af manglende beretninger betydeligt. Museet oplyser, at det nuværende beretningsefterslæb på 51 beretninger forventes afviklet med udgangen af 2023, og at dette er indarbejdet i en handleplan for den arkæologiske enhed.

Det er tilfredsstillende:

- at museets enheder for arkæologi og nyere tids kulturhistorie samarbejder om relevante opgaver inden for museumslovens kapitel 8.
- at museets arkæologiske forskning er forbundet til den bygherrebetalte arkæologi.
- at museet har en høj faglig standard på de arkæologiske undersøgelser og bruger den aktivt i formidlingssammenhænge.
- at museet har nedbragt sit tidligere beretningsefterslæb og har en handleplan for afviklingen af det nuværende beretningsefterslæb.

Det er ikke tilfredsstillende:

- at museet fortsat genererer et beretningsefterslæb.

Slots- og Kulturstyrelsen anbefaler:

- at museet har fokus på afvikling af sit beretningsefterslæb og tilrettelægger sine arbejdsgange således, at der ikke opbygges yderligere beretningsefterslæb, og i den forbindelse ser på organisationen af den arkæologiske enhed. Museet bør indrette sig på en måde, der er skalérbar i forhold til det høje aktivitetsniveau, og kan imødekomme medarbejdere, der ønsker kompetenceudvikling inden for forvaltning og projektledelse.
-

Baggrund

1. Kvalitetsvurderingsforløbet på Museum Sønderjylland

Kvalitetsvurderingsbesøget fandt sted d. 1.-3. maj 2023

Tilstede var:

Fra museet:

Bestyrelsesformand Simon Møberg Torp

Museumsdirektør Axel Johnsen

Administrationschef Lisbeth Kristensen

Publikums- og Formidlingschef Nina Nørgaard Jørgensen

Viden- og Samlingschef Morten Pedersen

Fra Haderslev Kommune som repræsentant for koordinationsudvalget:

Formand for Kultur- og Fritidsudvalget Kjeld Thrane

Fra Slots- og Kulturstyrelsen:

Chefkonsulent Berit Fruelund Kjærside

Fuldmægtig Anders Jon Nielsen

Specialkonsulent Lisbeth Gernager Langkjær

Museumskonsulent Amalie Albrechtsen

Museumskonsulent Stine Haarløv

I forbindelse med besøget blev museets udstillinger, magasiner, administrationslokaler mv. besøgt.

2. Om Slots- og Kulturstyrelsens kvalitetsvurderinger

Kvalitetsvurderinger er en del af Slots- og Kulturstyrelsens arbejde med at understøtte en kvalitativ og professionel udvikling af museerne og deres opgavevaretagelse.

Slots- og Kulturstyrelsen skal sikre, at museerne lever op til museumsloven samt de mål og standarder, der følger af politiske målsætninger for museumsområdet og samfundsudviklingen generelt.

Gennem de sidste to årtier er der gennemført en række udredninger, analyser og undersøgelser, som på forskellig vis har sigte på udvikling af kvalitet, og som bidrager til at sætte standarder for museernes virksomhed. Det drejer bl.a. sig om:

Udredningen om bevaring af kulturarven (Kulturministeriet, 2003)

Udredning om museernes formidling (Kulturministeriet, 2006)

Forskningsstrategi for Kulturministeriets område (Kulturministeriet, 2009)

Internationale evaluering af den arkæologiske virksomhed (Kulturministeriet, 2010)

Den nationale brugerundersøgelse (Kulturstyrelsen, 2009-)

God ledelse af selvejende kulturinstitutioner (Kulturministeriet, 2011)

Udredning om fremtidens museumslandskab (Kulturministeriet, 2011)

Danske museer i tal 2013-2017 (Kulturministeriet, 2019)

Disse udredninger, analyser og undersøgelser indgår i Slots- og Kulturstyrelsens kvalitetsvurderinger af de statsanerkendte museer.

Læs mere om kvalitetsvurderinger på Slots- og Kulturstyrelsens [hjemmeside](#).

Kvalitetsvurderingen indeholder Slots- og Kulturstyrelsens vurderinger af og anbefalinger til museets drift og fortsatte udvikling. Kvalitetsvurderingen giver museets kommunale tilskuds-ydere en viden om det enkelte museums virksomhed og de rammer, museet arbejder i.

Vurderingsgrundlag

Slots- og Kulturstyrelsens grundlag for at kvalitetsvurdere de statsanerkendte museer består af to dele: For det første museernes indberetninger til Slots- og Kulturstyrelsen, herunder bl.a. museets vedtægter, årsberetning, oversigt over forskningspublikationer samt museets indberetning til Slots- og Kulturstyrelsens museumsstatistik: "Danske museer i tal". For det andet et kvalitetsvurderingsmøde på museet, hvor museets bestyrelse og hovedtilskudsyder, der ofte er museets hjemkommune, deltager.

Der indgår tillige en ekstern sagkyndig vurdering af bevaringsforholdene for museets samling. Den sagkyndige vurdering er indhentet af museet som led i kvalitetsvurderingen.

Slots- og Kulturstyrelsen vurderer på ovenstående grundlag museets opgavevaretagelse og samlede virksomhed i forhold til fire kategorier:

- Meget tilfredsstillende
- Tilfredsstillende
- Ikke helt tilfredsstillende
- Ikke tilfredsstillende

Slots- og Kulturstyrelsens vurderinger og anbefalinger samles i en rapport, der sendes til museet og museets hovedtilskudsyder.

Opfølgning

Museet skal inden for tre måneder efter modtagelsen af rapporten fremlægge en plan for, hvordan det vil følge op på Slots- og Kulturstyrelsens anbefalinger. Slots- og Kulturstyrelsen skal godkende opfølgningsplanen.

Et år efter godkendelse af opfølgningsplanen gennemføres et opfølgningsmøde mellem museet og Slots- og Kulturstyrelsen. Museet skal forud for opfølgningsmødet redegøre skriftligt for status i museets arbejde med opfølgningen. Kvalitetsvurderingen forventes afsluttet efter opfølgningsmødet.